

Regényének nem a struktúrája az, ami megkülönbözteti Bánk Zsuzsát a kortárs német ifjú írónemzedéktől, inkább a hang, amelyen megszólal, a kereső, tapogatózó, csendes, olykor nagyon szomorú hang. Bánk Zsuzsa íróként nem azonosul az énkultusszal, megelégszik a tárgyilagos leíró szereppel. Mondatai szépen formáltak, nyugalmat árasztanak, stílusa kierielt.

Regényéért máris két irodalmi díj birtokosa. Ezek közül egy az „aspekte”-Literaturpreis, másik a Jürgen Ponto-Stiftung irodalmi díja.

SZÖLLŐSI ADRIENNE

(*Kossuth Kiadó, Budapest, 2003, 224 oldal, 1980 Ft*)

GEORG TRAKL:

A magányos ősze

Könnyen lehet, az expresszionista költészet egyik kiemelkedő alakjának összegyűjtött költeményeit olvasva a befogadó elsősorban a versek egységesnek ható hangnemi s tartalmi jegyeire hivatkozva fogja megfogalmazni elutasító vagy elismerő véleményét. A versek – a gyűjtemény címe által is megerősítve – hamar földidézhetik a természeti képből építkező költészet szokványosnak mondható képleteit, s a folyton fölbukkanó szín- és hang-

képzetek, motivikus elemek, visszatérő történések egy hangulatilag is egyöntetű költői világ körvonalait rajzolják ki. A versek azonban többféle módon is megzavarják a leírások egységes légkörének benyomásaira figyelő olvasót. A természeti képek a pusztulás, a romlás, a jelenségek ijesztő idegenségének tartalmi mozzanataiból épülnek föl. Mivel az érzelmi-hangulati jegyek sohasem függetleníthetők a versbeli szemlélő nézőpontjának azonosításától, a dolgok és az én viszonyának visszakövetkeztethető tartalmaitól, a leírás hangulati jegyekkel történő társításának útjában – nem tartalmi, de alakításbeli gátként – Trakl verseiben a látvány tárgyas megjelenítése áll.

A tárgyszerűen különálló látványvilág többnyire még csak nem is utal vissza szemlélőjére, a megszólalást pedig legfőljebb egyfajta szenvtelen tárgyszerűség jellemzi. A kép töredezettsége, a durva hang- és színhatásokat „szétszóró” látvány, a hirtelen mozgás képzeteire építő leírás – például a *Külváros déli szélben* című versben – megnehezítik a látvány szemlélőjének helyzetére kérdező olvasó dolgát. A jelenségek szemlélője – mint például *A pokol tornácában* az „álmodó” és a „szív” – sokszor maga is tárgyasulva, a látvány részeként jelenik meg. A szemlélő azonosítását máskor az alany behelyettesíthetősége nehezíti meg: a *Délutánba suttogón* című vers egyik sorában például a nyelvtani szerke-

zet – a fordításban szükségképpen eltűnő – kétértelműsége folytán a tárgy és az alany viszonya megfordítható, s a sor egyaránt értelmezhető úgy: „Isten homloka színekkel álmodik”, de úgy is: „Homlok Isten színeivel álmodik”. Ez utóbbi esetében a homlok – a sor eleji helyzet párhuzama és a szókezdő hangok egybecsengése által is kiemelve – maga is a nap, a csend és a halál hangjainak sorába illeszkedik, személytelen tárgyszerűségében semmiféle egyediséget nem idézve föl. Még látványosabb talán a *De profundis II.* című versben alkalmazott megoldás, amely a vers fölütésében a látvány részeként megjelenő jelenségeket („Tarló, melyet eső áztat feketülve”) később a beszéd sajátos tárgyaiként azonosítja, úgy azonban, hogy a szavak helyébe – a mondattani szerkezetek párhuzama révén is kiemelve – magukat a tárgyakat állítja: „Fény, amely kihuny a számban”. Ha tehát Trakl versei a beszéd érzelmi-hangulati minőségeinek háttérbe szorításával hangsúlyozzák a látvány beszélőtől eloldott tárgyszerűségét, ezen a ponton a tárgyak jelképesen is az őket jelölő szavak helyét foglalják el, tárgyiasítva a versben megjelenő beszélőt is.

KÉKESI ZOLTÁN

(Fordította Erdélyi Z. János, *Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2002, 2520 Ft*)

CHARLES OLSON:

Semmi egyéb a nemzet mint költemények...

„Ami soha nem változik / az a változás akarata.” Az iménti verssor kitűnően jellemzi a huszadik század amerikai költészetét – azt az igen gazdag irodalmi tradíciót, amely legfontosabb ösztönzését éppen a hagyománnyal (főként az európai líra gyakran terhesnek érzett örökségével) való szakításból merítette. Az eziránt érdeklődő magyar olvasó csupán a jéghegy csúcsát veheti szemügyre, ráadásul a közkézen forgó antológiák anyagának egy része korántsem *csúcsteljesítmény*; néha kimondottan „olvadékonynak” bizonyul. Egy-egy önálló válogatáskötet így valódi hiánypótlónak tekinthető, kiváltképp ha olyan, immár klasszikussá érett költőről van szó, mint az 1970-ben elhunyt Charles Olson.

A kötet előszavát jegyző barát-pályatárs, Robert Creeley szerint Olson sohasem fogadta bizalmába a „hímnős”, cizellált költészetet. Hogy magát a költőt idézzük: „a vers a földi hatalmak ünneplése. / A nagy téma / a legkisebb (a rajzszeg / a tintásüveg útjában).” Olson szikár, kimért sorai nem mutatnak túl önmagukon; nem stilizálni vagy eszményíteni, csupán megörökíteni hivatottak mindazt, ami alkotójuk figyelmének homlokterébe kerül.